

Бондар-Підгурська О.В. Обґрунтування доцільності застосування кібернетичної теорії у процесі управління сталим інноваційним розвитком соціально орієнтованої економіки. *Сучасні підходи до соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку суб'єктів національного господарства*: колективна монографія / за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. Дніпро: Пороги, 2020. С.56-70.

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ
ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО,
ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО
РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА**

МОНОГРАФІЯ

Дніпро
Пороги
2020

УДК 338.2
С 89

*Рекомендовано вченою радою
Національної металургійної академії України
(протокол № 3 від 04.03.2020 р.)*

Рецензенти:

Галушка З.І. – д-р. екон. наук, проф., Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Павлюка В.А. – д-р. екон. наук, проф., Університет імені Альфреда Нобеля

Череп А.В. – д-р. екон. наук, проф., Запорізький національний університет

Головні редактори

Савчук Л.М. – к.е.н., професор,

Бандоріна Л.М. - к.е.н., доцент

Національна металургійна академія України

Колектив авторів

С 89 Сучасні підходи до соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку суб'єктів національного господарства: монографія/за ред. Л.М. Савчук, Л.М.Бандоріної. – Дніпро: Пороги, 2020. – 520 с.

ISBN 978-617-518-381-6

Монографія виконана в межах теми дослідження «Методологія соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку регіонів, галузей виробництва, підприємств та їх об'єднань» (державний реєстраційний номер 0116U006782) і розрахована на широке коло вітчизняних фахівців, науковців. Представлено результати досліджень щодо соціально-економічного, інформаційного та науково-технічного розвитку національного господарства.

Матеріали монографії подано в авторській редакції.

*При повному або частковому відтворенні матеріалів даної монографії
посилання на видання обов'язкове.*

*Представлені у виданні наукові доробки та висловлені думки
належать авторам.*

ISBN 978-617-518-381-6

© Колектив авторів, 2020

Завлин П. Н., Казанцев А. К., Миндели Л. Э. / – [2-е изд., переработ. и доп.]. – М. : ЦИСН, 1998. – 568 с.

2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: center-uf.ru/data/economy/Innovacionnaya-deyatelnost.php

3. Лобас І.В. Особливості інноваційно-інвестиційної політики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Lobas.pdf>

4. Алексеева М.Б. Аналіз інноваційної діяльності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://stud.com.ua/45017/investuvannya/analiz_rezultativ_innovatsiynoy_i_diyalnosti

© Демчук Н.І., Сергієнко А.Є., 2020

1.5. Обґрунтування доцільності застосування кібернетичної теорії у процесі управління сталим інноваційним розвитком соціально орієнтованої економіки

Нові виклики, з якими стикається національна економіка, у тому числі пов'язані з поточною науково-технічною революцією, потребують комплексного підходу до усунення перешкод для одночасного і збалансованого просування за всіма можливими її векторами. Це обумовлює доцільність вивчення та узагальнення наукових теорій у контексті управління сталим інноваційним розвитком соціально орієнтованої ринково економіки, а також обґрунтування тих, що стануть інструментами управління під час моделювання розвитку динамічних економічних систем.

Основними фундаментальними соціально-економічними теоріями цивілізаційного розвитку людства, які окреслюють формат нової економіки, як показує опрацювання наукової думки авторитетних фахівців є: 1) *ноосферна теорія*, яка обирає критерієм пріоритетний розвиток розуму людини й інноваційної діяльності; 2) *неокейнсіанська теорія*, що передбачає максимальну зайнятість працездатного населення, а також активне державне втручання у суспільне відтворення людини, суспільства, природи; 3) *неомарксистська теорія*, яка розглядає розвиток науки як головний виробничий чинник, що передбачає використання всіх форм власності задля стійкого зростання ВВП (34 % ВВП має створювати у сфері матеріального виробництва),

а також державне регулювання оптимальної структури стратифікації населення. При цьому її магістральним вектором розвитку стає «випереджальне нагромадження в нематеріальній сфері, особливо в самій людині, її розумі, знаннях, науці, освіті, культурі, без чого не можна сподіватися на зростання ВВП, підвищення ефективності в матеріальному та нематеріальному виробництві» [1, с. 16–17; 2, с. 134]; 4) теорії *конфліктності* (М. Вебера, В. Мунтіяна – *соціологія економічного життя*), які уявляють суспільство сукупністю певних груп, ідеї та інтереси яких увесь час розходяться; 5) *теорії криз і циклічності* (П. Самуельсон, М. Туган-Барановський [3–4]); 6) економічні еволюційної теорії, зокрема *інноваційні теорії* [11, с. 441]; 7) *поведінкові теорії економіки та теорії нерівності*: Канемана Денізіля [5] (відчуття задоволеністю життям як поєднання психології та економіки), Енгуса Дітона (аналіз проблем споживання, бідності та соціального забезпечення) [6], Томаса Пікетті [7] й Ентоні Аткінсона [8] (дослідження природи соціальної нерівності та стратегії боротьби із нею), Річарда Тайлера (поведінкова економіка) [9], окремі положення Закону Англії «Про бідних» (Poor Law Amendment Act) 1834–1948 рр., і Національного Закону Англії «Про допомогу» (National Assistance Act) 1948 р. у частині централізації соціальної допомоги малозабезпеченим верствам населення [10]; 8) *теорія соціальної стратифікації* (Т. Заславська [11] й інші); 9) *теорія техніко-технологічних укладів* (М. Туган-Барановського, М. Кондратьєва); 10) *кібернетична теорія управління* (Н. Вінера, В. Глушкова), а також її нинішні модифікації – загальна теорія оптимального управління в економіці та теорія автоматичного регулювання [12]; 11) *«Нова теорія зростання»*, розроблена у 1980-х рр. Полом Ромером («Endogenous Technological Change») [13], що передбачає ендогенну природу технологічного розвитку; 11) *теорії рівнозначності матеріальних і духовних чинників у суспільному розвитку* М. Вебера [14, с. 130].

Узагальнення наукових теорій і визначення місця та ролі кібернетичної теорії в форматі управління стали інноваційним розвитком соціально орієнтованої ринкової економіки представлено на рис. 1.

Рис. 1. Обґрунтування місця кібернетичної теорії серед існуючих наукових теорій управління сталим інноваційним розвитком соціально орієнтованої ринкової економіки (COPE)
Джерело: узагальнено, систематизовано та побудовано автором.

Використання інноваційних факторів як рушійної сили сталого соціально орієнтованого розвитку економіки окреслило їх стрижневу роль і визначило чільне місце *інноваційних теорій* серед числа вищезазначених. Так, одним із основоположників і розробником моделі інноваційного соціально орієнтованого розвитку суспільного відтворення капіталу в історії економічної думки є лауреат Нобелівської премії з економіки 1971 р. Саймон Кузнець, здобутки якого полягають «у кількісному визначення економічних величин, що стосуються, швидше за все, з'ясування процесів соціальних змін» [15, с. 43].

З метою пояснення неординарності ситуації, що виникає в постсоціалістичних країнах, є сенс пригадати ставлення до праць М. Туган-Барановського [3] в минулому столітті в Україні, який стояв біля витоків інноваційної теорії, здобутки котрого використовує цілий світ. О. Лапко слушно зауважила, що «в той час, як на Заході теорії інноваційного розвитку вивчались, аналізувались і вдосконалювались, в Україні, як і в усіх країнах колишнього СРСР, теорії інновацій вважались антикласовими» [16, с. 25]. В індустріально розвинутих країнах світу теорія інноваційних процесів замінила теорію інтенсифікації в 80-ті роки і стала підґрунтям нової моделі економічного зростання.

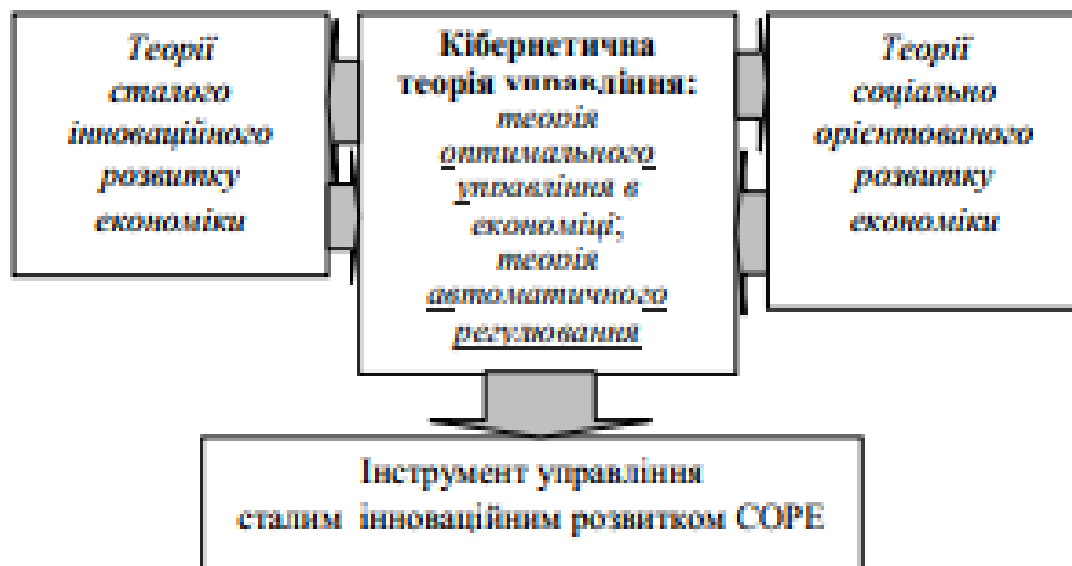

Рис. 1. Обґрунтування місця кібернетичної теорії серед існуючих наукових теорій управління сталим інноваційним розвитком соціально орієнтованої ринкової економіки (*COPE*)
Джерело: узагальнено, систематизовано та побудовано автором.

Використання інноваційних факторів як рушійної сили сталого соціально орієнтованого розвитку економіки окреслило їх стрижневу роль і визначило чільне місце *інноваційних теорій* серед числа вищезазначених. Так, одним із основоположників і розробником моделі інноваційного соціально орієнтованого розвитку суспільного відтворення капіталу в історії економічної думки є лауреат Нобелівської премії з економіки 1971 р. Саймон Кузнець, здобутки якого полягають «у кількісному визначення економічних величин, що стосуються, швидше за все, з'ясування процесів соціальних змін» [15, с. 43].

З метою пояснення неординарності ситуації, що виникає в постсоціалістичних країнах, є сенс пригадати ставлення до праць М. Туган-Барановського [3] в минулому столітті в Україні, який стояв біля витоків інноваційної теорії, здобутки котрого використовує цілий світ. О. Лапко слушно зауважила, що «в той час, як на Заході теорії інноваційного розвитку вивчались, аналізувались і вдосконалювались, в Україні, як і в усіх країнах колишнього СРСР, теорії інновацій вважались антикласовими» [16, с. 25]. В індустріально розвинутих країнах світу теорія інноваційних процесів замінила теорію інтенсифікації в 80-ті роки і стала підґрунтям нової моделі економічного зростання.

Наведений факт обумовлює доцільність врахування фактору владних еліт (національного істеблішменту) у стратифікації населення під час формування концепцій і моделей економічного розвитку. Нині з'явилася можливість ретельного дослідження інноваційних теорій у контексті соціально орієнтованого розвитку національної економіки, виокремлення першопричин технологічних змін і місця людини в цьому процесі.

Крім того інноваційні теорії вивчаються не лише в площині економіки, а стають маяком для таких наук, як соціологія, педагогіка, психологія, тим самим підкреслюючи свій «потенціал міждисциплінарності». Яскравим прикладом чого слугує праця Ю. Бажала та Ю. Пісоцької «Необхідність вивчення теорії економічного розвитку Й. Шумпетера в українських закладах вищої освіти» [17], а також перший в Україні підручник із цієї проблематики «Економічна теорія технологічних змін» [18].

Засновником сучасної економічної еволюційної теорії справедливо вважають Й. Шумпетера [19]. Центральним пунктом його теорії стала виключна роль «підприємців-інноваторів» на відміну від «просто-господаря», що обумовлює характер і темпи економічного розвитку. Так, першопричиною здійснення НТП і першою ланкою змістовно-логічного ланцюжка трансформації економіки на інноваційних засадах виступає людина, а саме підприємець-інноватор, який намагається задовольнити власні інтереси, що є головним мотивом його дій

У цьому сенсі методологічного значення набуває думка щодо виключної ролі людини як біосоціального продукту, тобто в якості кінцевого результату суспільного процесу виробництва завжди виступає сама людина в її суспільних відносинах, що потребує оцінки державного регулювання розвитку цих процесів. П. Нікітенко зауважив на першочергове значення відтворення людини: «Якщо не існує випереджаючого накопичення в нематеріальній сфері, особливо самій людині, її розумі, науці, освіті, культурі, то не можна сподіватися на зростання ВВП...» [1, с. 16].

Виокремлення домінуючої ролі соціального чинника можна знайти і в неокласичних (нових класичних постшумпетерівських) теоріях [16, с. 32]. Так, розвиваючи думки Й. Шумпетера щодо базових і вторинних інновацій, Г. Менш у своїй праці «Базисные инновации и инновации совершенствования» [20] пояснює

кризові явища тим, що не вистачає базових інновацій через відсутність необхідних умов для науки та винахідництва. А інший представник цієї ж школи М. Калецкі [21, с. 95], формулюючи свої здобутки у праці «Теорія економічної динаміки» стверджує, що взаємодія інновацій і економічного досвіду, головним накопичувачем якого виступає, знову таки, людина, утворюють тенденцію розвитку суспільства.

У подальшому акцент досліджень змістився у бік виокремлення найбільш вагомих факторів зростання ВВП, тобто присвячений феномену технологічних змін як фактору економічного зростання. Узагальненням і підтвердженням цієї ідеї стала праця Р. Солоу «Технічні зміни та функція сукупного виробництва» [22], де доведено, що збільшення удвічі валової продукції на одну витрачену людино-годину в США у 1909–1949 рр. відбулося на 12,5 % за рахунок зростання капіталоозброєності праці і на 87,5 % – за рахунок технологічних змін.

Б. Маліцький у своїй праці «Неолибералізм и кризис инновационного развития экономики. Формула кризиса» чітко показує, що саме «інноваційний прогрес визначає, переважним чином, темпи росту рівня життя людей». Тобто мова йде про НТП як *екзогенний* фактор впливу на економічну систему. Разом із цим починають формуватися моделі НТП, що передбачають *ендогенну* природу технологічного розвитку. Так виникла «Нова теорія зростання», розроблена Полом Ромером [13], що знайшла своє продовження у працях В. Головатюка.

Пітер Друкер у праці «*Innovation and Entrepreneurship*» [23] зауважив на те, що під час спаду галузей промисловості спостерігається економічне зростання, викликане підвищенням *підприємницької активності*, тобто підприємництво й інноваційна діяльність, стають причиною економічних успіхів американських фірм за рахунок ефективної праці менеджерів-підприємців. При цьому головним лозунгом прихильників інноваційного типу розвитку стає готовність швидко прощатися з попередньою справою і постійно знаходити нове.

В той же час у західній економічній літературі 80-х рр. минулого століття акцентується увага на необхідності державної підтримки інноваційних зусиль приватних фірм через декілька причин, вказаних у праці С. Тісдела «Пріоритети політики

Уряду» [24], що дало підставу для висновку на користь активізації дій уряду у сфері регулювання інноваційних процесів, без чого неможливо ефективно розподілити ресурси країни з метою отримання потенційно можливого інноваційного продукту, спрямованого на задоволення ЖВІ більшості населення.

Узагальнюючи дослідження вчених останнього десятиріччя минулого століття в контексті розвитку інноваційних концепцій, доцільно звернути увагу на виникнення соціально-психологічних теорій (Х. Барнет, Є. Вітте, Е. Денісона) [16], що пов'язані з пріоритетом людських відносин в управлінні інноваційною діяльністю. Основне місце в них посідають проблеми значення особистості, ролі поведінки керівника, рівня освіти в системі розвитку інновацій, а також виокремлено вплив соціально-психологічних і організаційних факторів. В XIX ст. уявлення М. Туган-Барановського [3–4] про господарство як безперервну взаємодію людини (суб'єкту) з природою (об'єктом) сформулювали його думку про зростання ролі психологічних факторів під час управління економічними системами.

Враховуючи той факт, що нині могутність держави полягає у здатності до винахідництва, нововведень і нетрадиційного гнучкого мислення актуалізується питання про необхідність використання національного розумового потенціалу, можливість прийняття принципово нових рішень, прискорення розв'язання поставлених завдань, а опанування нового способу мислення забезпечить найефективніші шляхи виходу з кризи [3].

Про значення творчого типу мислення при розв'язанні стратегічних проблем говорить І. Ансофф, а П. Друкер визначав цей спосіб мислення як *інноваційний* [25, с. 406–411]. Тобто, спонукальна сила людського чиннику з відповідним інноваційним типом мислення незамінна в процесі управління інноваційною діяльністю. При цьому рушійною силою стають абсолютно нові знання та інтелект людини, які руйнують традиційні принципи управління науково-технічною та інноваційною діяльністю. Так, нові технології або революційні перетворення, що з'являються у певній галузі, можуть призвести до руйнувань існуючих технологій, та, як наслідок, сприяють зміні співвідношення цінностей споживачів. Клейтон Крістенсен [26] ці технології називав *підривні технології*. Варто зазначити, що

підривні (проривні) технології органічно пов'язані із стратегічними та реактивними інноваціями [27], що доцільно враховувати під час підтримки та розвитку інноваційної діяльності економічних систем, орієнтованих на підвищення рівня задоволення ЖВІ більшості населення.

Разом із тим посилення значення соціально орієнтованого інноваційного вектору розвитку обумовлене виникаючими протиріччями між можливостями, наданими зростаючою економічною динамікою за рахунок інноваційного оновлення капіталу промисловості, та виникненням рецидивів щодо посилення проблеми створення робочих місць. Розв'язати протиріччя між зростаючою економічною динамікою за рахунок інноваційного оновлення капіталу та посиленням проблеми створення робочих місць покликана COPE. Соціальна орієнтація інноваційної діяльності передбачає спрямованість НІС на розв'язання проблем соціального розвитку, а саме: підвищення рівня та якості життя, енергоефективності, конкурентоспроможності, соціальної безпеки, стабільності, охорону оточуючого середовища. Мова йде про соціалізацію інновацій як ідеологію COPE. На підтвердження цього, як зазначає О. Мех, «більшість науковців визнають пріоритетність соціальних аспектів науково-технічного та інноваційного розвитку» [28, с. 22].

Під соціальними інноваціями розуміють створення нового соціального продукту або послуги і заходів щодо його впровадження, а інноваційна діяльність передбачає діяльність із метою пошуку, оцінки, розроблення й застосування соціальних нововведень. Г. Добров [29] порушував питання соціалізації науки, яку він визначав як «найбільш швидко прогресуючий соціальний організм суспільства».

На користь соціалізації інновацій робить висновки Л. Ханнес [30, с. 6–12] під час дослідження *скандинавської* (з її комплексним соціальним захистом) і *ліберальної англосаксонської* моделей, які знаходяться на одному рівні. Так, головною причиною успіху Європейських моделей стало успішне реформування системи соціального забезпечення. Саме це разом із активізацією політичних заходів, орієнтованих на стимулювання науково-дослідної діяльності, освіти та трансферу технологій

суттєво вплинуло на зменшення витрат і стабілізацію фінансів держави.

Таким чином, узагальнення *інноваційних теорій*, дозволило дійти висновку, що першопричиною трансформації економіки на інноваційних засадах виступає соціокультурний чинник, зокрема інтереси людини. Так результатом дослідження представників класичної школи став висновок про те, що «підприємець є носієм НТП». Нововведення виступає як результат НТП, а наслідком реалізації нововведень є технологічні зміни, які, в свою чергу, спричиняють трансформацію економіки, суспільства та людини зокрема.

Підтримка НТП у країні ґрунтується на суто економічному розрахунку максимізації національного доходу. Очевидна й економічна доцільність стосовно передачі зовнішнього зиску, який отримує держава у вигляді позитивної екстерналії інноваційного процесу у приватний сектор, саме для стимулювання динаміки технологічних змін [18, с. 196]. Стає зрозумілим не лише можливість, а й доцільність формування COPE на інноваційних засадах: державі за рахунок отримання позитивних екстерналій *вигідно* задовольняти життєво важливі інтереси (ЖВІ) як окремої особистості, так і суспільства в цілому через те, що, врешті-решт, це стосується національної безпеки країни. Саме тому Ю. Багал назвав технологічні зміни суспільним благом [18, с. 191]. Інновації органічно пов'язані з COPE: вони є основою для її розвитку і містять в собі *позитивні екстерналії* – безкоштовні ресурси та споживчі блага, що дістаються третім особам, які не беруть участі в угоді стосовно купівлі-продажу, а значить, не враховуються при ціноутворенні. Разом із тим інноваційний процес має безпосереднє відношення як до позитивних, так і *негативних екстерналій* – наслідків, які виникають у третіх осіб, що не виступають контрагентами ринкових відносин при здійсненні певної угоди між виробником і споживачем блага.

Г. Андрощук, І. Жиляєв, Б. Чижевський, М. Шевченко [31, с. 115] визначили роль держави в нинішніх умовах як вирішальну, особливо в забезпеченні інноваційного розвитку економіки, а також набагато вищу за роль ринку. Це остаточно підтвердило необхідність державного регулювання інноваційних процесів через їх зростаюче значення для економіки і суспільства

в цілому, а також обмеженість ринкових механізмів як середовища репродукції та розповсюдження інновацій. Сприятливі умови підвищенню ефективності процесам державного регулювання покликана економічна кібернетика.

Кібернетична теорія управління, зокрема економічна кібернетика, засновником якої традиційно вважають Н. Вінера, вивчає економічні системи та питання автоматизації управління окремими як елементами економіки, так і економіки в цілому. В разі традиційного регулювання ставлять задачу стійкості управління. Під час візуалізації простих економічних систем стійкість досягається за рахунок вибору відповідних параметрів проєктованої системи. Коли кількість впливів і розмірність системи надзвичайно великі, для досягнення стійкості використовують самоналаштування та самоорганізацію систем. При цьому певна частина параметрів системи, яка визначає характер існуючих у ній зв'язків, може в процесі функціонування системи змінюватися. Під час виведення системи із рівноваги вона через спеціальний блок реєструє характер *перехідних процесів* у ній [12]. При виявленні нестійкості перехідного процесу система змінює значення зв'язків параметрів, поки не досягне стійкості. Системи такого роду прийнято називати «ультрастійкими».

В. Глушков розглядає модифікацію кібернетичної теорії – *теорію оптимального управління*, згідно якої «в системах оптимального керування основним завданням є підтримка максимального (або мінімального) значення деякої **функції** з двох груп параметрів, що називаються *критерієм оптимального управління*. Параметри першої групи (зовнішні умови) змінюються незалежно від системи, параметри другої групи регулюються, тобто їх значення можуть змінюватися під впливом керуючих сигналів системи» [12].

Напрямок кібернетичної теорії управління є *теорія автоматичного регулювання*, що вивчає процеси автоматичного управління об'єктами різної фізичної природи (технічна кібернетика). Проте нині використання цієї теорії у адаптивних динамічних економічних системах дозволяє розв'язувати складні проблеми, що пов'язані з підвищення динамізму викликів і загроз.

Аналіз *теорії циклів і криз* (П. Самуельсон, М. Туган-Барановський) довели певну періодичність їх виникнення та можливість попередження. Так, ґрунтуючись на працях М. Туган-Барановського [3] є сенс використати виведену ним закономірність і осучаснити у форматі сталого інноваційного розвитку СОРЕ: «циклічність економічної динаміки – періодичність промислових криз – соціальна сфера – задоволення ЖВІ населення». Це створює підґрунтя для розв'язання проблеми нерівності у суспільстві.

Теорії нерівності Томаса Пікетті [7] й Ентоні Аткинсона [8] висвітлюють основні чинники, які є причиною жорсткого розшарування населення – наявний капітал та економічний розвиток. Так, швидке економічне зростання зменшує роль капіталу та його концентрацію в приватних руках, що скорочує соціальну нерівність, в той час як гальмування росту збільшує значення капіталу та обумовлює зростання несправедливості.

Ентоні Аткинсон [8] розкриваючи природу соціальної нерівності розробляє стратегії боротьби із нею, а Річард Тайлер [9] поєднавши економіку із психологією довів, що людські риси впливають на прийняття рішень і на ринкові результати, тобто ввів реалістичні припущення щодо дій людей. В такий спосіб щастя людини стає цільовою функцією, а нерівність як перешкода на його шляху потребує мінімізації за рахунок економічного зростання. *Поведінкова теорія економіки* Р. Талера висвітлює поєднання економіки із психологією, введення більш реалістичних допущень про поведінку людей, що обумовлено наслідками «обмеженої раціональності, соціальних переваг і недостатнього самоконтролю».

Енгус Дітон [6] опрацьовуючи проблеми споживання, бідності і соціального забезпечення разом із Даніелем Канеманом [5] обґрунтували наявність *прямого, але не лінійного зв'язку* між матеріальним забезпеченням і відчуттям щастя в сенсі «задоволення життям» (найщасливішими відчують себе ті з американців, хто заробляє близько 75 тис. \$ на рік). Методологія Е. Дітона полягає у вивченні споживання у різних країнах світу на індивідуальному рівні. Лише після цього, на його думку, варто переходити від часткових даних до загальних. І тут набуває сили *теорія рівнозначності матеріальних і духовних чинників* у суспільному розвитку М. Вебера.

Разом із тим Родрик Дзні пояснює зростання соціальної нерівності за останні двадцять років зниженням частки зайнятих у традиційній промисловості розвинених країн при інтенсивному підвищенні продуктивності праці в результаті інноваційної діяльності та виникненням основної маси нових робочих місць у малопродуктивній сфері – соціальних і персональних послугах. В індустріальному суспільстві досягнутий рівень виробництва створював основу для масового споживання, що сприяло підвищенню життєвого рівня більшості населення і знайшло відображення у *теорії соціальної стратифікації*, провідне місце в якій займає концепція середнього класу. Основи нинішнього розуміння суті середнього класу як соціально-економічної категорії закладено в роботах Арістотеля й Платона, пізніше – в дослідженнях К. Маркса, Ф. Енгельса, М. Вебера [32], Р. Дарендорфа, П. Сорокіна [33] й ін. Феномен середнього класу в транзитивній економіці активно розглядали Т. Заславська [11], що знайшло відображення у працях автора [34-36] як умова та критерій сталого інноваційного розвитку COPE.

Нині варто підкреслити виключну роль традиційного виробництва в площині зменшення соціальної нерівності та формування середнього класу. Відсутність розвиненої виробничої сфери суспільства викликає різке розшарування на бідних і багатих, а також провокує соціальну напруженість. Стає очевидним, що розвиток COPE, ознакою якої є наявність середнього класу, *напряму залежить від ефективності виробництва*, а однією з головних причин незадовільної стратифікації населення, зниження рівня соціальної стабільності в країні є незадовільний стан виробничої сфери або її відсутність.

На важливість наявності достатнього виробничого потенціалу у країні при правильній макроекономічній політиці зауважував Ю. Бажал. Тобто, подолати негативні явища у національній економіці є можливим за умови впровадження нововведень у промисловість, які спричиняють інтенсивне підвищення продуктивності праці та зростання економічної динаміки, що сприятиме підвищенню рівня задоволенню ЖВІ більшості населення, але при врахуванні нью'ансів поведінкових теорій економіки.

Таким чином, на основі узагальнення наукових теорій виявлено, що саме НТП (інноваційний прогрес) обумовлює

підвищення рівня задоволеності зростаючих ЖВІ населення, проявляючись як фактор впливу (екзогенний та ендогенний) на економічну систему. Активізація ендогенних факторів технологічного розвитку в нинішніх моделях НТП визначила вирішальну роль людини як біосоціального продукту у зростанні ВВП країни та НТП, а саме підприємця-інноватора, який прагне задовольнити свої інтереси, що виступають головним мотивом його дій. Обґрунтовано необхідність урахування якісного складу владних еліт (національного істеблішменту) як рушійної сили при формуванні концепцій і моделей економічного розвитку. Особливу увагу приділено кібернетичній теорії управління (Н. Вінера, В. Глушкова), а також її нинішній модифікації – загальній теорії оптимального управління та теорії автоматичного регулювання в рамках економічної системи. Наголошено на доцільності використання теорії автоматичного регулювання у процесі управління сталим інноваційним розвитком COPE як адаптивної динамічної системи, що дозволяє розв’язувати складні проблеми, пов’язані зі збільшенням динамізму викликів і загроз.

Список джерел

1. Никитенко П. Г. Ноосферная экономика и социальная политика: стратегия инновационного развития. Минск : Белорус. наука, 2006. 479 с.
2. Федулова Л. І. Концепція гуманістично-ноосферного технологічного розвитку в теорії інноватики. *Український соціум*. 2003. № 7. С. 126–138.
3. Туган-Барановський М. І. Основи політичної економії / автор пер. і вступ. ст. С. М. Злупко. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 628 с.
4. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии ; отв. науч. ред. Т. И. Деревянкин. Київ : Наук. думка, 2004. 368 с.
5. Канеман Дэнизль. Думай медленно... решай быстро. Москва: АСТ, 2013. 656 с.
6. Дитон Ангус. Великий побег: Здоровье, богатство и истоки неравенства / пер. с англ. А. Гуськова. Москва: Изд-во Института Гайдара; Фонд «Либеральная Миссия», 2016. 368 с.
7. Пикетти Томас. Капитал в XXI веке. Москва: Ад Маргинем Пресс, 2015. 592 с.
8. Атkinson Энтони. Неравенство: как с ним быть. Москва: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2018. 536 с.

9. Тайлера Ричард. Новая поведенческая экономика. Почему люди нарушают правила традиционной экономики и как на этом заработать / пер. с англ. А. Прохорова. Москва: Эксмо, 2017. 352 с.
10. Mark Blaug. The Myth of the Old Poor Law and the Making of the New. *The Journal of Economic History*. 1963. Vol. 23. No. 2 (Jun.). P. 151–184.
11. Заславская Т. И. Структура современного российского общества. *Экономические и социальные перемены: мониторинг общественного мнения*. 1995. № 6. С. 6–13.
12. Глушков В. М. Кибернетика. Вопросы теории и практики. Москва: Наука, 1986. 488 с.
13. Romer P. M. Endogenous Technological Change. *The Journal of Political Economy*. 1990. Vol. 98. № 5. Part 2. P. 71–72.
14. Вебер М. Хозяйственная этика мировых религий. Библиотека Гумер : сайт. Электрон. текст. дані. Москва, [2012–2016]. URL.: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/vebobr/02.php.
15. Никитенко П. Г. Саймон Смит Кузнец – один из выдающихся экономических креативных мыслителей-экономистов-предтеч инновационных моделей социально-ориентированного экономического роста и ноосферной экономики. *Проблемы экономики и управления*. 2011. № 2 (39). С. 42–52.
16. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання : монографія. Київ : Ін-т економічного прогнозування НАН України, 1999. 254 с.
17. Бажал Ю. М., Пісоцька Ю. А. Необхідність вивчення теорії економічного розвитку Й. Шумпетера в українських університетах. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2012. Т. 136. С. 14–18.
18. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін. Київ : Заповіт, 1996. 238 с.
19. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / пер. з англ. В. Старка. Київ : Києво-Могилянська академія, 2011. 242 с.
20. Менш Г. Базисные инновации и инновации совершенствования. *Журнал экономики предприятия*. 1972. № 42. С. 291–297.
21. Kalecki M. Theory of Economic Dynamics. An Essay on Cyclical and Long-Run Changes in Capitalist Economy. *Revue Economique*. 1954. Vol. 5. P. 809–811.
22. Solow Robert M. Technical Change and the Aggregate Production Function. *The Review of Economics and Statistics*. 1957. Vol. 39. № 3. P. 312–320.

23. Drucker Peter F. *Innovation and Entrepreneurship*. New York : Harper Business, 1985. URL: http://www.roilearning.com/dvm/pubs/reviews/Innovation_and_Entrepreneurship-1985.pdf.

24. Tisdell C. A. *Science and Technology Policy Priorities of Government*. London ; New York : Charman and Hall, 1981. URL: <http://www.worldcat.org/title/science-and-technology-policy-priorities-of-governments/oclc/7936814>.

25. Ансофф И. Стратегическое управления / сокр. пер с англ.; научн. ред. предисл. Л. И. Евенко. Москва : Экономика, 1989. 519 с.

26. Кристенсен К. М. Дилемма инноватора. Как из-за новых технологий погибают сильные компании. Москва : Альпина Бизнес Букс, 2004. 237 с.

27. Бондар О. В. Реактивні інновації як засіб диверсифікації діяльності вітчизняних підприємств в умовах трансформації ринкової економіки та євроінтеграції України. *Економіка розвитку*. 2004. № 1 (29). С. 78–82.

28. Мех О. А. Інноваційно-соціальна модель розвитку фармацевтичної галузі України : дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка і управління національним господарством»; Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва. Київ, 2009. 418 с.

29. Добров Г. М. Наука о науке. Введение в общее науковедение. Київ : Наукова думка, 1970. 320 с.

30. Ханнес Л. Інноваційні моделі сталого зростання. Виклики та можливості в умовах глобалізації економіки. *Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України*. [Результати проекту «Вдосконалення стратегій, політик та регулювання інновацій в Україні»]. EuropeAid/127694/C/SER/UA; за ред. Гудрон Румпф, Джоржа Строгілопулоса, Ігора Єгорова. Київ : Фенікс, 2011. Т. 1. Розд. 2. С. 7–12.

31. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / автор-упоряд. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жиляев, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. Київ : Парламентське вид-во, 2009. 632 с.

32. Вебер М. Основные понятия стратификации. *Социологические исследования*. 1994. № 5. С. 169–183.

33. Сорокин П. А. Социальная и культурная мобильность. *Человек. Цивилизация. Общество* / общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов. Москва : Политиздат, 1992. С. 297–424.

34. Бондарь-Подгурская О. В. Средний класс как необходимое условие устойчивого инновационного социально ориентированного развития экономики. *Бизнес Информ*. 2015. № 7. С. 61–66.

35. Бондар-Підгурська О. В. Соціальна стратифікація українського суспільства на шляху до сталого інноваційного розвитку. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*: зб. наук. пр. Кіровоград: КНТУ, 2012. Вип. 21. С. 217–224.

36. Бондар-Підгурська О. В. Механізм формування середнього класу як основа конкурентоспроможної економіки та сталого інноваційного розвитку України. *Економіка та держава*. 2012. № 7. С. 22–26.

© Бондар-Підгурська О.В., 2020

1.6. Фінансово-монетарна трансмісія в українській економіці

Можливості стабільного економічного розвитку національної економіки в сучасних умовах визначаються багатьма чинниками, серед яких чільне місце належить регулюючій ролі держави.

Для країн із економікою, ослабленою тривалими економічними, структурними, інституційними кризами, регулююча роль держави є визначальною, оскільки без такого регулювання не можливі глибинні ринкові трансформації, формування ринкових інститутів і вихід на траєкторію стійкого економічного зростання. У контексті пошуку перспективних стратегій державного регулювання національної економіки дослідження фінансово-монетарної трансмісії імпульсів від фінансової та монетарної влади є особливо актуальним.

Оскільки в умовах виходу з кризи фінансово-монетарна політика є одним із ключових інструментів державного регулювання, її стратегічні цілі повинні збігатися із загальними цілями державної стратегії економічного розвитку: забезпеченням стійкого економічного зростання за низьких темпів інфляції та високої зайнятості, підтриманням економічної та соціальної стабільності, успішною інтеграцією у світове господарство, формуванням сучасної структури економіки та підтриманням збалансованих макроекономічних пропорцій.

Необхідність активних змін фінансово-монетарного механізму регулювання макроекономічними процесами, зазвичай, виявляється тоді, коли функціонування економіки за старими правилами призводить до кризового стану. У такому разі

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
РОЗДІЛ І. НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	5
1.1. Секторна модель розвитку національного господарства України: оцінювання структурних змін	5
Пирог О.В. - д.е.н., професор Національний університет «Львівська політехніка», Катан В. О. - к.ф.-м.н., доцент Дніпровський національний університет імені Олесея Гончара	
1.2. Засоби підвищення ефективності національної економіки та фінансової системи держави через обчислення КСВ- показників країни	16
Бобирь О.І.- к.с.н, доцент, Ізюмська В.А. - к.н. з держ.упр., доцент Дніпровський національний університет імені Олесея Гончара	
1.3. Теоретико-методологічні аспекти ефективності фінансово – економічної безпеки в кризових умовах	31
Ясинська Д.В. - аспірантка Дніпровський державний аграрно – економічний університет	
1.4. Фінансово-економічний ефект науки і інновацій: сучасність і трансформація	44
Демчук Н.І.- д.е.н, професор, Сергієнко А.Є. - здобувач Дніпровський державний аграрно-економічний університет	

1.5.	Обґрунтування доцільності застосування кібернетичної теорії у процесі управління сталим інноваційним розвитком соціально орієнтованої економіки	56
	Бондар-Підгурська О.В. - д.е.н., доцент ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»	
1.6.	Фінансово-монетарна трансмісія в українській економіці	70
	Крилова О.В. – к.т.н., доцент, PhD Інститут економіки Національного ТУ «Дніпровська політехніка»	
1.7.	Концептуальні засади інноваційного розвитку аграрного сектору національного господарства	78
	Зянько В. В. - д.е.н., професор, Дун Чживей - аспірант, Нікіфорова Л. О. - к.е.н., доцент Вінницький національний технічний університет	
1.8.	Управлінські аспекти реформування системи охорони здоров'я України	98
	Шестакова Т.М. ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»	
	РОЗДІЛ 2. ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПФГ, ОТГ ТА КЛАСТЕРІВ	109
2.1.	Сучасні підходи до фінансового і інноваційного розвитку промислово-фінансових груп	109
	Бондарчук М.К. - д.е.н., професор, Паранчук С.В. - к.е.н., професор, Червінська О.С.- к.е.н., доцент Національний університет «Львівська політехніка»	
2.2.	Застосування моделі бюджетного планування соціально-економічного розвитку ОТГ	124
	Кащшин В. М. - к.е.н., Вівчар О. Й. - к.е.н., доцент, Джурик Х.Б. - аспірант Національний університет «Львівська політехніка»	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ
ДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО,
ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО
РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА**

МОНОГРАФІЯ

Головні редактори:
Савчук Лариса Миколаївна, канд. екон. наук, професор,
Бандоріна Лілія Миколаївна, к.с.н., доцент
Національна металургійна академія України

Відповідальна за випуск: Вишнякова І.В.,
канд. екон. наук, доцент

Підписано до друку 03.04.2020 р. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Ум. друк. арк. 30,22.
Тираж 300 пр. Зам. № 119.

Видавництво «Пороги»,
49000, м. Дніпро, пр-кт Дмитра Яворницького, 60.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 7 від 21.02.2000.

ISBN 978-617-518-381-6